Ungváry Krisztián

Nyílt levél Mezey Katalinhoz

VISSZHANG - LVII. évfolyam, 37. szám, 2013. szeptember 13.

Hiába jelentek meg érdemi cáfolatok Csontos János irodalmi „Rózsadombi paktum" összeesküvés-elméletével kapcsolatban, Mezey Katalin az *ÉS* szeptember 6-i számában mégis megpróbálkozott azzal, hogy hitelesítse Csontos írását, illetve magyarázza rágalmainak egy részét (*Viselt dolgainkról,* 2013/36.). Amelyeket meg nem tudott mentegetni, azokat azzal intézte el, hogy nem kíván reagálni arra, ami Csontost nevetségessé teszi. A bocsánatkérést, a szégyenérzetet az alantas rágalmakért, a Csontos által hangoztatott „szöveg és erkölcs összhangjának" hiányát fel sem veti. Hiába derült ki, hogy Csontos állításával ellentétben sem Esterházy, sem Nádas nem találkozott Aczél Györggyel abból a célból, hogy *„lejátsszák a színpadról a korszerűtlen generációt"* – akik alatt Mezey nyilván a számára kedves írókat érti – mindez nem számít neki semmit. Megismétlődnek a vádak: Nádast és Esterházyt a pártállam támogatta, *„kivételes módon elismerte őket és egyengette írói pályájukat".* Magyarán: Csontos csak lényegtelen formális kérdésben tévedett, alapvetően igaza van a „se non è vero è ben trovato" (ha nem is igaz, de jól van mondva) szólás alapján.

Meglehetősen sajátos hozzáállás ez a Magyar Művészeti Akadémia irodalmi tagozatának vezetőjétől, akinek évtizedes irodalomszervezői munkája okán kellene tudnia arról, hogy miről beszél. Cikkét olvasva nehéz elhessegetni azt az érzést, hogy ennek a vádaskodásnak két oka van, éspedig a rossz lelkiismeret és a sárga irigység azokra az írótársakra, akik bel- és külföldön több figyelmet kaptak, mint azok, akikhez Mezey is tartozik – és akiket az állam 2010 óta majdnem annyira privilegizált helyzetbe juttatott, mint amennyire ezt Mezey Aczél György „lieblingjeiről" 1990 előtt feltételezi. Ez a benyomás akkor lenne téves, ha Mezey bizonyítani tudná, hogyan és milyen módon *„ismerte el"* és *„egyengette írói pályáját"* Nádasnak és Esterházynak a pártállami rendszer. Eddig erről csak az érintettek önvallomásait ismerhetjük, amiből ennek az állításnak a szöges ellentéte bontakozik ki. Emellett bármely nyilvános adatbázis alapján megvizsgálható lenne, ki mennyi irodalmi díjat, egyéb jutalmakat, illetve kiadási lehetőséget kapott 1988 előtt – éppenséggel nem az fog kiderülni belőle, amit Mezey hallani akar.[*] Ő azonban kerüli a pontos adatokat, szívesen idéz hallomásból. Érdekes módon a magát mellőzöttnek érző Mezey saját bevallása szerint is jóban lehetett Király Istvánnal, *„a korszak nagy hatalmú kultúrpolitikusával",* 1971-től a pártállam országgyűlési képviselőjével, ha Király legbelső állásfoglalások tartalmát megosztotta vele – hasonló személyi kapcsolatot Nádas és Esterházy esetében viszont nem tud felmutatni. Ki is állt akkor közel a hatalomhoz?

Itt érdemes megállnunk egy kicsit. Az MSZMP KB-osztályainak iratai ma szinte teljes egészében kutathatóak. Mezey most egy teljesen ismeretlen „szakértői állásfoglalásra" hivatkozik, anélkül, hogy vette volna a fáradságot és előkeresi az eredeti iratot. Mezey szerint ebben az „állásfoglalásban" az szerepelt volna, hogy az irodalomban *„nemzetközi kötődésű, bonyolult kontextusú, belterjes témákat körüljáró modern irányzatokat kell előtérbe helyezni"* a *„nemzeti identitással"* foglalkozó művekkel szemben. Ez volna a bizonyíték arra, hogy az *Egy családregény vége* vagy a *Kis magyar pornográfia* a „támogatott" irodalomhoz tartozott volna? Másrészt felmerül a kérdés, hogyan értelmezzük ezt a „szakértői állásfoglalást" akkor, amikor a Kádár-rendszer leginkább elismert hivatalos írói épp a „nemzeti identitással" hivatásszerűen foglalkozó népi táborból kerültek ki, Illyés Gyula és Németh László munkái a lehető legmagasabb példányszámban jelentek meg, születésnapi ajándékaikról az MSZMP PB hozott eseti döntéseket.

Mezey megtehette volna, hogy ezekben a kérdésekben azoktól tájékozódik, akik saját politikai táborán belül 1989 előtt a megtorlás és elnyomás irányítói vagy végrehajtói voltak – de erre eddig kísérletet sem

tett. Talán nem bízik bennük? (Vezető MMA-s tisztségviselőként fordulhatna a Nemzeti Alaptörvény atyjához, Pozsgay Imréhez, a Katonai Biztonsági Hivatalt a legutóbbi időkig irányító és 1989 előtt a kulturális területet ellenőrző rendőrtiszthez, Horváth Józsefhez, a KISZ KB-tagjához, Gubcsi Lajoshoz, de megkérdezheti Stumpf István apósát is.

Mezey felvetése azért is érthetetlen, mert Nádas és Esterházy külföldön már 1989 előtt is sikeres volt, és ma is a legsikeresebb kortárs magyar írók közé tartoznak. Ezt hogy érte volna el Aczél György? Igaz, hogy az említettek belföldi népszerűsége nem 1989 után kezdődött, de a hatalomnak ehhez semmi köze sem volt, annál is kevésbé, mivel Esterházy és Nádas egyaránt a kommunista rendszerről egyáltalán nem a kor hivatalos olvasatának megfelelően írt. Én eddig nem találtam Agárdi Péter-, Király István-, Rényi Péter- és E. Fehér Pál-cikkeket, amelyek a rendszerváltás előtt az említett szerzőket magasztalták volna, és nem találtam ezzel kapcsolatos instrukciókat sem az MSZMP Agitációs és Propaganda, illetve Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztályának iratai között sem. Mezeynek bizonyítania kellene, hogy a „posztmodern írók" népszerűségüket nem annak köszönhették, hogy amit írtak, az jobban tetszett az olvasóknak, mint például Mezey Katalin vagy a „kilencek" kötetei. 1990 után végképp nincs, aki arra tudna kényszeríteni bárkit, hogy Esterházy kötetét vásárolja meg Mezey művei helyett. Mindaddig, amíg valaki az ellenkezőjét nem bizonyítja, éppen ezért nem állítható, hogy említettek népszerűsége ne irodalmi értékeiknek volna köszönhető. Minden egyéb rosszindulatú inszinuáció.

Arról lehet természetesen vitatkozni, hogy egy mű példányszáma önmagában jelent-e bármilyen garanciát annak irodalmi értékeire. Ezt a típusú irodalomkritikát az említett szerzők esetében eddig komolyan vehető ember még nem vállalta fel. Ha Mezeynek azért fáj kollégái népszerűsége, mert irodalmilag nem tartja őket annyira értékesnek, módja van arra, hogy ezt kifejtse – kíváncsian várom. Ha ez viszont elmarad, akkor nem tudok másra gondolni, mint arra, hogy véleményében csak irigysége volt meghatározó.

Sajátos, hogy miután Mezey meglehetős részletességgel ismerteti saját és társai elnyomatottságát (anélkül, hogy a „posztmodern szerzők" állítólagos privilegizáltságára bármilyen adatot is írna), majd egy mondattal megismétli Csontos rágalmait, írása utolsó bekezdésében közli, hogy ez az egész nem is érdekes, sokkal fontosabb volna tudni, mit rejtenek a lappangó állambiztonsági iratok. Bevallom, ezen a fordulaton meglepődtem. Meglehetősen szokatlan, amikor valaki írása végén kijelenti, igazából nem is érdekes, amiről eddig írt, és rátér egy olyan kérdésre (az állambiztonsági iratok nyilvánosságára), amelynek megoldását éppen az ő politikai hátországa lehetetlenített el mind a mai napig. Azt ugyanis tudni kell, hogy azok az engedmények, amelyek az állambiztonsági iratok hozzáférése kapcsán történtek, gyakorlatilag csak az MSZP–SZDSZ-kormányokhoz köthetőek, ezzel szemben a Fidesz először az iratok 150 évre történő titkosítását, titkosításának javaslatát, majd a folyamatos sumákolást választotta ebben a kérdésben.

Érthető, ha Mezey kíváncsi saját megfigyelésének dokumentumaira. Ki kell azonban ábrándítanom: nem azokból tudható meg, hogy kik, hol és miért döntötték el bizonyos írók támogatását, tűrését vagy tiltását. Ezek az iratok általában csak a hierarchia legaljáról, a besúgó és tartótisztje perspektívájából világítják meg az eseményeket. Jó esetben tartalmaznak utalásokat arra, hogy milyen párthatározat vagy utasítás alapján történnek az intézkedések, de nem feltétlenül. A piszkos munka jelentős részét pedig egyébként sem a besúgók, hanem a BM hivatalos kapcsolatai, azaz a párttitkárok intézték el, különösen akkor, ha a „három T" végrehajtásáról volt szó. Magyarán: a döntéshozói és végrehajtói szint iratait nem itt kell keresni, ezek alapvetően az MSZMP irataiban vagy Aczél György hagyatékában találhatóak. Miért nem ezekben kutatott, ha arra kíváncsi, mi volt az MSZMP politikája a „kilencek" tagjaival szemben?

A Kádár-rendszerrel is foglalkozó történészként tehát az a véleményem, hogy Mezey állításai finoman szólva is meglepőek és magyarázatra szorulnak. Ha el szeretné kerülni, hogy írása alaptalan rágalmazásnak tűnjön, néhány kérdésre válaszolnia kellene a nyilvánosság előtt.

1. Mivel tudja bizonyítani, hogy a kései Kádár-rendszer *„kivételes módon elismerte"* Nádas Pétert és Esterházy Pétert?

2. Hogyan egyengette a kései Kádár-rendszer fent nevezett személyek pályáját?

3. Hajlandó-e felkutatni és közzétenni azt a „szakértői állásfoglalást”, amelyre írásában pontatlanul hivatkozott?

3. Haelsősorban azok az állambiztonsági jelentések érdeklik, amelyek róla és köréről készültek, akkor tett-e valamit ő mint a kormány által maximálisan támogatott Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozatának vezetője, illetve kezdeményezésére a Magyar Művészeti Akadémia annak érdekében, hogy a jelenleg elzárt titkosszolgálati iratok – melyek kutathatóságát a jelenlegi kormányzat akadályozza – kutathatóak legyenek? Ha nem, miért nem?

[*] *Esterházy 1988-ig öt, Nádas négy belföldi hivatalos díjat kapott, a József Attila-díjat 1986-ban, illetve 1985-ben kapták meg. Ehhez képest például Fekete Gyula hét (!), Csoóri Sándor, Juhász Ferenc, Kalász Márton és Oravecz Imre hat, Jókai Anna négy, Vathy Zsuzsa három, Mezey Katalin kettő belföldi díjat kapott, Moldova György ötöt.*